

Iz 6,1-13: PROROK POVOLÁN KE SLUŽBĚ

1. Kontext celé knihy

Šestá kapitola patří do první části prorocké knihy Izaiáš (kap. 1-39). Rozdělení knihy bylo učiněno na základě historickém, literárním a teologickém.

V této první části lze rozlišit šest částí, které se od sebe liší podle uváděných témat: (1) proroctví o Judovi a Jeruzalému (kap. 1-12); (2) proroctví o národech (kap. 13-23), ve kterých jsou zahrnuty výroky proti Babylónii, Asýrii, Pelišteji, Moábu, Damašku, zemi Kúš, Egyptu, Dúmě, Arábii, Údolí vidění a Týru; (3) velká apokalypsa – vidění konce (kap. 24-27); (4) proroctví proti Samaří a Judovi (kap. 28-33); (5) malá apokalypsa (kap. 34-35), ve které je proti sobě postaveno Boží jednání proti pohanským národům představovaným Edómem a požehnání, které je životem pro Izrael; (6) dějinný doslov (kap. 36-39), jehož materiál je převzat z 2 Král 18,13-20,19.

2. Historické pozadí

Část z historických okolností, které daly vzniknout některým Izaiášovým výrokům, je možné s dost velkou přesností rekonstruovat, avšak u většiny z nich se pohybujeme na rovině pravděpodobnosti. Je možné, že se do jednoho úryvku mohou promítat ne jedna, ale více situací a událostí.

Text začíná časovým údajem, kterým je smrt krále Uzijáše, jehož království bylo charakterizováno vnějším mírem a také vnitřní prosperitou, a která nastala kolem roku 740 př. Kr.

Není snadné určit přesné datum královy smrti. Datace kolísá od 747/746 až po 736/735 př. Kr.

Co se týká mezinárodní politické scény té doby (kolem roku 740 př. Kr.), nestaly se žádné významné události. Asyrský král Tiglat-pileser III (745-727 př. Kr.) již překonal počáteční nesnáze svého kralování, ale zatím ještě neohrožoval izraelskou říši. Proroctví ze začátku Izaiášovy aktivity ukazují (Iz 2; 3; 5), že se Izaiáš nezneklidňoval na prvním místě nějakou politickou hrozbou proti Izraeli nebo Judsku, ale spíše se pozastavoval nad domýšlivostí a nevěrou, obecným úpadkem a nedostatkem zodpovědnosti, které se objevovaly u vedoucích představitelů národa. Tento postoj lidu povede ke zničení Izraele a k vyhnanství.

3. Výklad textu

Izaiáš mluví v této kapitole o transcendentní zkušenosti, transcendentní v jeho životě a v prorocké historii. Izaiáš stylizuje tento hluboký prožitek do slov, takže ten, kdo čte tento text, je v nebezpečí, že nepochopí hloubku tohoto tajemství. Je třeba si být vědom tohoto nebezpečí. Vyprávění o prorocké povolání (Iz 6,1-13) by se mělo nacházet na začátku knihy.

Srov. povolání proroka Jeremiáše (Jer 1,4-19) a Ezechiela (Ez 1,1-3), které se nacházejí na začátku. S tímto umístěním se objevují některé otázky: Jaký je vztah mezi Izaiášovou zkušeností v chrámě a prvními pěti kapitolami knihy? Nenachází se tato kapitola na nepravém místě? Prorokoval Izaiáš předtím, než byl povolán? Nebo je jeho zkušenost v chrámě potvrzením jeho povolání?

3.1. Struktura textu

Text Iz 6 se dá rozdělit takto: *zjevení* (vv. 1-5), *posvěcení a očištění* (vv. 6-7) a *poslání* (vv. 8-13).

1. Zjevení je jasně ohraničeno v. 1 *spatřil jsem Panovníka* a v. 5 *a spatřil jsem na vlastní oči Krále, Hospodina zástupů*. V centru tohoto zjevení je v. 3, kde je trojnásobné volání *svatý, svatý, svatý* a zdůraznění, že *celá země je plná jeho slávy*.

Trojitém rytmem je zdůrazněna především svatost, sláva a Boží plnost: serafové mají *tři* dvojice křídel (dvěma si zastírají tvář, dvěma nohy a dvěma se nadnáší) (v. 2); *tříkrát* se opakuje *svatý* (v. 3); prorok *tříkrát* reaguje (*jsem ztracen, jsem člověk nečistých rtů, mezi lidem nečistých rtů bydlím*) (v. 5). Toto schéma dává textu mimořádnou hudebnost. Všechny prvky ve vyprávění chtějí zdůraznit zjevení, ve kterém je Bůh představován jako král, což bylo běžné v té době ve Starověkém Orientu.

2. Posvěcení a očištění spočívá v symbolickém gestu (dotknutí se úst uhlíkem ze strany serafů).

Opět lze pozorovat trojí rytmus v. 6 (*přiletěl, dotkl se, řekl*) a také ve v. 7 (*toto se dotklo, je odňata [vina], [hrách] je usmířen*).

3. Poslání je uvedeno slovesem *uslyšel jsem* (v. 8). Lze rozlišit dvě části po třech verších: (1) ve vv. 8-10 je středem zájmu prorok, je zdůrazněna totální zatvrzelost lidu (*srdce, uši, oči*); ve vv. 11-13 je pozornost obrácena na okolní prostředí, mluví se o zničení a spoušti.

3.2. Komentář

3.2.1. Zjevení (6,1-5)

6,1 *Toho roku, kdy zemřel král Uzijáš:* Text začíná časovým údajem, kterým je uvedeno vidění a zjevení samotného JHWH. Smrt krále Uzijáše, jehož království bylo charakterizováno vnějším mírem a také vnitřní prosperitou, nastala kolem roku 740 př. Kr. Tím, že je zmiňována konkrétní historická a politická událost, zdůrazňuje se reálnost tohoto zjevení. Izaiáš se objevuje v důležitém momentu historie Izraele a jeho poselství je zasazeno do konkrétního historického rámce.

Král je zmiňován pod jménem *Uzijáš* (2 Král 15,13), na jiných místech jako *Azarjáš* (2 Král 15,1-7). Je možné, že *Azarjáš* bylo jeho oficiální korunovací jméno.

Obě jména jsou jména *teoforická* (je to osobní jméno, které se skládá ze slov, které označují Boha, jeho vlastnosti nebo jeho činnost). *Uzijáš* je složeno ze slov *síla* a *JHWH*, a znamená *moje síla (je) JHWH*. *Azarjáš* je složeno z *pomoc* a *JHWH* a znamená *JHWH (je) pomoc*.

Spatřil jsem Panovníka: Na rozdíl od Ezechiela (Ez 1,26-28) se Izaiáš nesnaží specifikovat podobu *Panovníka*. Jediné, co říká, je, že ho viděl usazeného na trůnu a tak vykonávajícího svoji moc. V tomto popisu je možné vnímat zákaz zobrazit si Boha, strach dívat se na tvář toho, jehož vzezření přináší smrt lidské bytosti a před kým si dokonce i serafové zakrývají svou tvář. Je zde použito sloveso *spatřit, vidět*. Nad všemi odstíny významu tohoto slovesa převládá vnímání fyzické. Vidět Boha nemůže být považováno pouze za čistě duchovní záležitost v kontrastu ke smyslovému vnímání. Použití slovesa *spatřit, vidět* ukazuje na konkrétní zkušenost, kterou Izaiáš měl. Izrael především vnímal a viděl Boha ve své vlastní historii. Vidět Hospodina bylo ovšem něco neslýchaného. Proto se také nedozvídáme nic o tom, jak k tomuto vidění došlo a proč druzí nic neviděli.

Seděl na vysokém a vznosném trůnu: Z vv. 4-5 vyplývá, že se pravděpodobně jedná o obraz vzatý z pozemského chrámu, výslovně z chrámu jeruzalémského. V chrámu prorok vidí Boha jako krále, který *seděl na vysokém a vznosném trůnu*. Bůh je zde poprvé ve SZ představován jako král a takto je i nazýván ve v. 5. Pojetí Hospodinova království je však mnohem starší. Už když se mluví o arše úmluvy, je zde zahrnut pojem Hospodinova království. Přesto je titul *král* používán dost zřídka (Am a Oz ho vůbec nepoužívají, Jer pouze 1x v Jer 8,19), pravděpodobně kvůli nebezpečí spojení s kultem *Molecha* (2 Král 23,10).

A lem jeho roucha naplňoval chrám: Izaiáš popisuje mocnou postavu, která přesahuje všechny pozemské dimenze. Používá k tomu obraz pláště, o jehož spodní část se jedná a který je tak velký, že je schopen naplnit *chrám*. Podle Žl 104,1 je JHWH oděný *nádhrou* a *vznešeností* a halí se *světlem* jako pláštěm, v Žl 93,1 je jeho oblečením *důstojnost* a *moc*. Protože oblečení je spojeno se září a třpytem, obrazem pláště se chce zdůraznit projev světla, které je znamením transcendentní bytosti, která se ztrácí v nesmírnosti nebes.

Celý verš zdůrazňuje absolutní Boží transcendentnost. Přítomnost Hospodina v chrámu, která zároveň přesahuje rozměry chrámu, protože pouze již lem jeho roucha, samotný okraj Boží slávy, naplňuje celý prostor. Bůh přesahuje prostorové dimenze a veškeré lidské představy (srov. 1 Král 8,27; Iz 66,1).

6,2 *Nad ním stáli serafové:* Archa úmluvy se nacházela ve velesvatyni jeruzalémského chrámu, nad ní byli umístěni dva cherubové, a proto byl používán titul *JHWH zástupů trůnící nad cheruby* (1 Sam 4,4; 2 Sam 6,2 = 1 Kron 13,6; Žl 80,2; 99,1; 2 Král 19,15 = Iz 37,16; srov. 1 Kron 28,2; Žl 99,5; 132,7; Pláč 2,1). Zde však Izaiáš mluví o *serafech*. Ve starověkém Blízkém východě bylo obvyklé, že dvě bytosti, které sloužily jako ochranná božstva, stály po stranách krále. *Serafové* zde představují sloužící a chválící bytosti nebeského dvora. Ve SZ se nemluví příliš často o nebeském dvoru, který je shromážděný kolem JHWH trůnu, toto je jedno z míst (1 Král 22,19; Job 1,6; 2,1; srov. Zach 3,1). Text nemluví o jejich počtu, ale používá pouze množné číslo *serafové*.

Podle předasijských představ to byly postavy pololidské, polozvířecí, patrně podobné okřídleným hadům s lidskou tváří a lidskýma rukama; jejich pojmenování je odvozeno od slovního kořene *saraf* = plápolat, hořet. Podle toho připomínali serafové šlehající plameny, podobné pohybujiícím se „ohnivým hadům“, o nichž čteme na různých místech (Iz 14,29; 30,6; Nm 21,6; Dt 8,15).

Každý z nich měl po šesti křídlech, dvěma si zastíral tvář, dvěma si zakrýval nohy a dvěma létal: Serafové si zakrývají tvář. Je zde představa, že člověk nemůže vidět Boha. Kdyby na něj pohlédl,

musel by zemřít. To, že mají zakrytou tvář, znamená, že ani oni, ačkoli Bohu stále slouží, nemohou vidět Boha přímo. Bůh je neskonale vyvýšen nad všechno stvoření.

Výraz *nohy* je používán často jako *eufemismus* (je to slovo nebo výraz, které má kladné citové zabarvení; používá se jako stylistické synonymum místo drsných nebo hrubých, popřípadě vulgárních pojmenování, které označují skutečnosti nepříjemné nebo neestetické, anebo které urážejí lidské city a mravy) pro označení pohlavních orgánů (srov. Ex 4,24-26; Iz 7,20; 36,12). *Serafové* mají pohlavní orgány. Text sice neříká jaké, ale všichni rabíni vylučují, že by se jednalo o ženské pohlavní orgány. Je to z toho důvodu, že i v ráji se praktikuje obřezka, a proto jsou *serafové* obřezáni. *Serafové* si zakrývají *nohy* (= pohlaví) z důvodu studu. *Nohy* jsou také orgán, který směřuje život k cíli. Zakrytí nohou možná naznačuje, že se *serafové* vzdávají své vlastní cesty a chtějí poslouchat pouze Boží příkazy.

6,3 *Volali jeden k druhému*: Tato fráze předpokládá střídavý zpěv nebo dialogické volání. Uvádí zpěv (volání) chvály, kterým je oslavován JHWH. Ze slov *volali jeden k druhému* (hebrejsky: *volal jeden k druhému a říkal*) by se dalo usuzovat, že *serafové* byli pouze dva.

Svatý, svatý, svatý: Jedním ze způsobů, jak vyjádřit superlativ v hebrejštině, je několikanásobné opakování přídatného jména. Zde je *svatý* opakováno 3x. Trojím opakováním *svatý, svatý, svatý* se chce zdůraznit, že JHWH je nejsvětější. Tento výraz však také vyjadřuje myšlenku *negace*: pouze JHWH je nejsvětější a nikdo jiný (srov. výrazy *Pán pánů* a *Bůh bohů* [Žl 136,2-3], které znamenají, že je pouze nejvyšší Pán a nejvyšší Bůh a nejsou jiní). Svatost je nejvlastnější podstata Hospodina. Tím se odlišuje od všeho stvořeného, proto ani člověk ho vlastním úsilím nepostihne a nepochopí. Nejvýše může poznat něco z jeho slávy, která naplňuje celou zemi (Řím 1,19-20). Svatost je jediný atribut Boha, který je v Bibli vyjádřen superlativem. Trojí opakování bylo součástí liturgie v Jeruzalémském kultu a slouží jako model adorace, který má pozemská komunita napodobovat. Církev ho chápala jako narážku na Boží Trojici. Izaiáš je však absolutní monoteista a zdůrazňuje tím pouze, že v Bohu je počátek a plnost svatosti. Ve světle zjevení NZ je však možné říct, že se zde jedná o tzv. *praeparatio evangelica*.

Samotné přídatné jméno *svatý* ukazuje na transcendentnost a posvátnost, fascinuje a zároveň budí bázeň. S touto ontologickou svatostí, která vyžaduje podrobit se, je úzce spojena i svatost morální, nepřítomnost poskvrny a nedostatku, která vyzývá k následování. JHWH je proto naprosto odlišný od proroka, který je *nečistých rtů* a neschopný ohlásit Boží poselství lidu, který má zrovna tak *nečisté rty* (v. 5). Tato zkušenost vede Izaiáše k tomu, že ve své knize používá pro Boha výraz *Izraelův svatý, svatý Izraele* (např. Iz 1,4; 5,19.24; 10,17.20; 41,14.16.20).

Bohu však není tak často ve SZ dán přívlastek *svatý*, jak by vyplývalo z důležitosti tohoto pojetí. Kromě několika míst (Oz 11,9; Hab 1,12; 3,3) Bůh není proroky, kteří působili před exilem, označován jako *svatý*, a to se týká dokonce i žalmů (Žl 22,4; 99,3.5.9; 1Sam 2,2; srov. Joz 24,19; 1 Sam 6,20). Izaiáš Boží svatost nechápe především jako protiklad mezi Bohem a světem nebo mezi Stvořitelem a stvořením. Izrael je lid, který patří JHWH a který má svou vlastní hodnotu. Bezprostředně po trojím zvolání *svatý, svatý, svatý* je jasně řečeno, že *celá země je plná jeho slávy*. JHWH svatost není statickou vlastností, ale dynamickou skutečností.

JHWH zástupů: JHWH je zde dáno jméno *JHWH zástupů*. I když se ve SZ vyskytuje velmi často, nevyskytuje se nikde v Pentateuchu (poprvé se objevuje v 1 Sam 1,3 jako titul, pod kterým Boha uctívali v Šílu) a počínaje prorokem Izaiášem vyjadřuje absolutní Boží svrchovanost nad vesmírem a historií.

Jméno „Hospodina zástupů“ (trůnícího nad cheruby), se vzývalo původně při schráně Hospodinově (2 Sam 6,2). David dal schránu přenést do Jeruzaléma (2 Sam 6,12.17); snad proto v prorocké literatuře toto označení vystupuje nejvíce ve spojení se Siónem (Iz 8,18). Hospodin zástupů, který sídlí na Siónu, je mocný bojovník, král svého lidu (Iz 13,4; 31,4). Jeho zástupy jsou jednak na nebi (hvězdy a nebeské bytosti, Sdc 5,20; srov. Joz 10,11), jednak na zemi (zástupy jeho lidu, Ex 7,3; 1 Sam 17,45). Označení „Hospodin zástupů“ vyjadřuje tedy neomezenou moc Boží nad vlastním lidem i nad nebeskými voji.

Celá země je plná jeho slávy: Hebrejské slovo *kavod*, které je zde přeloženo jako *sláva*, označuje to, co dává lidskému bytí nebo Bohu důležitost a respekt, tedy jeho *čest* a *slávu*. Překlad *sláva* tedy plně nevystihuje celý význam slova. Ve vztahu k Bohu *kavod* na jedné straně znamená něco, co se objektivně objevuje (*sláva*), na druhé straně v sobě zahrnuje *čest*, která je mu vzdávána od stvoření. *Sláva* vztahená k JHWH byla chápána jako jeho přítomnost v nádheře skryté za oblakem (srov. Ex 16,10; 24,16-18; 1 Král 8,10-11; Ez 11,22-23; 43,1-6; 44,4). Podobné místo najdeme v Žl 72,19: *a ať naplní jeho (JHWH) sláva celou zemi*. Na zemi má být viděno a vnímáno, jak tyto nebeské bytosti

chválí Boha, jehož sláva a moc je před nimi. *Sláva* je projevem Boží svatosti ve vesmíru. Boží přítomnost, která do této chvíle byla omezena v čase a prostoru (na horu Sinaj, na chrám), je nyní ohlášena jako univerzální skutečnost bez hranic. Touto osobní zkušeností jde Izaiáš proti tomu, aby si jednotlivec nebo nějaký národ Boha přivlastnil, protože ho nelze omezit na konkrétní místo nebo národ. Tuto *slávu* člověk může poznat a JHWH sám se stává viditelný ve své moci. Hřích představuje překážku k tomu, aby člověk mohl Boha vnímat a poznat ho, a proto je Iz 6,3 vyjádřením přání a naděje.

Bůh, když ohlašuje své tajemství, může být správně oslavován jen tehdy, jestliže je poznán jako Nejsvětější a jako ten, který je Tajemství. Jestliže se Bůh člověku odhaluje jako důvěryhodný a věrohodný, zároveň zjevuje svou moc a svatost.

6,4 *Od hlasu volajícího se pohnuly podvaly prahů a dům se naplnil dýmem:* Ve zjeveních je časté, že se země třese (Ex 19,16-20; 20,18; Sdc 5,4; Žl 68,9; srov. také Žl 18,8; 77,19; 104,32). Zde se však místo zemětřesení chvějí *podvaly* (= základy) *prahů* celého chrámu. Těmito výrazy Izaiáš zdůrazňuje nekonečnou vzdálenost, která odděluje člověka nejenom od Boha, ale i od *serafů*, kteří se nemohou dívat na Boží tvář. Zároveň se *dům naplnil dýmem*, který ukrývá Boha před lidským zrakem, takže prorok nebude zničen (mluvil jsem před chvílí). Bude nadále Boha pouze slyšet, ale nebude ho už vidět. Tyto dva rysy, které jsou vzaté z tradice zjevení, zde nejsou proto, aby učinily Izaiášův popis co nejzajímavější a nejživější, ale mají teologický význam: Izaiáš chce zdůraznit, že není možné přímo vidět JHWH.

6,5 *I řekl jsem: „Běda mi, jsem ztracen“:* Izaiáš cítí, že se má přidat ke chvále *serafů*, a je si vědom výsady, že to může dělat. Z druhé strany však vnímá, že to je událost, která ho naprosto přesahuje, a proto říká *běda mi!* Izaiášova slova prozrazují úzkost a strach tváří tvář něčemu, co ho naprosto přesahuje. Tento strach je stabilním prvkem při zjevení. Ten, kdo křičí *běda mi!*, si je vědom, že jeho život je v ohrožení (srov. Nm 24,23; 1 Sam 4,7-8; Iz 3,9.11; 24,16; Jer 6,4; 45,3), anebo je to přímo křik toho, kdo umírá (srov. Jer 4,13.31). Proč má prorok takový strach, je zdůvodněno v následujících slovech.

Jsem člověk nečistých rtů a mezi lidem nečistých rtů bydlím: Izaiáš, jako *člověk nečistých rtů*, který patří k *lidu nečistých rtů*, nemůže zpívat tuto nebeskou píseň chvály. Co je nečisté, nemůže být v kontaktu s tím, co je svaté. *Člověk nečistých rtů a lid nečistých rtů* jsou pro JHWH ohavností (ve starověku byl přijímán princip kolektivní viny; jestliže se někdo provinil, vinu neslo celé společenství).

V pojmu nečistoty je zahrnuto znesvěcení skrze dotyk (Lv 11,39), později však i morální a náboženská oblast (srov. Iz 1,15-17; Ez 22,4; Job 4,17; 14,4; 25,4; Ag 2,11-14). *Nečisté rty* označují, že je nečistá celá osoba. Jestliže by člověk nebo lid přišel a stál ve své nečistotě před Bohem, který je svatý a který je nekonečně vyvýšen i nad anděly, zničil by sám sebe. Hříšný člověk nemůže vidět JHWH a zůstat naživu. Vidění nejvyššího tedy není příležitostí k jásotu, ale vzbuzuje pocit viny. Bůh přesto může tohoto hříšného člověka skrze očištění použít k poslání, které s ním má. Hříšný člověk nemůže spatřit Hospodina a nezemřít (Ex 33,20; Sdc 6,22-23; 13,22-23).

A spatřil jsem na vlastní oči Krále, JHWH zástupů: JHWH je v Žalmech několikrát označován jako *král* (Žl 24,7; 29,10; 47,3.7.9). Je zde souvislost s v. 1, kde se mluví o *vysokém a vznošeném trůnu*. Zde je JHWH přímo nazýván *králem*. Tato slova *a spatřil jsem na vlastní oči Krále, JHWH zástupů* jsou třetím důvodem prorokova smrtelného strachu (mluvil jsem před chvílí).

Bůh je tu označen jako Král. To je důležitá podrobnost, potvrzující, že celý příběh se odehrává v souvislosti s královským vjezdem Hospodinovým do chrámu k soudu. I lidský král rozhodoval o životě a smrti svých poddaných, natož pak Král božský. Ale tento Král prokazuje svou moc také tím, že odpouští nepravost a slitovává se (Mich 7,18). Slitovává se i nad prorokem a očišťuje ho od hříchu.

3.2.2. Posvěcení a očištění (6,6-7)

6,6 *Tu ke mně přiletěl jeden ze serafů. V ruce měl žhavý uhlík, který vzal kleštěmi z oltáře:* Očištění provádí jeden ze serafů. Neznamená to však, že by ho prováděl na základě vlastní moci, ale jako zástupce JHWH. Očištění, které je důsledkem kontaktu s Bohem, je zdůrazněno pomocí trojitého rytmu *přiletěl, dotkl se a a řekl* (v. 7a).

Žhavý uhlík, který vzal kleštěmi z oltáře: Zmínka o *žhavém uhlíku*, který je vzat z oltáře, ukazuje, že Izaiáš má na mysli kadidlový oltář, který se nacházel v hlavní síni svatyně a na kterém nejvyšší kněz obětoval ráno a večer kadidlo. Nemohlo se jednat o oltář zápalných obětí, který byl na nádvoří, protože ke zjevení dochází v chrámu. *Žhavý uhlík*, podobně jako sám oheň, má očišťující sílu (Nm 31,22-23). Jeho síla je ještě násobena tím, že je to *žhavý uhlík z oltáře*.

Dá se předpokládat, že existoval akt smíření vykonávaný v Jeruzalémském chrámě, ve kterém žhavý uhlík z kadidlového oltáře zprostředkoval očišťující sílu. Bohužel o tom neexistují žádné zprávy. Podobný ritus však byl vykonáván pomocí yzopu, který zprostředkoval očištění od hříchů (Žalm 51,9; Nm 19,18), nebo pomocí ohně (Nm 31,22-23).

6,7 *Dotkl se mých úst a řekl:* Seraf se dotýká prorokových úst, aby naznačil odnětí viny a očištění a aby ho připravil na prorocké poslání, které je charismatem řeči. Ze rtů posvátný oheň přichází do srdce a to začíná bít v souladu s tím, jak chce Bůh. Ten totiž vidí do srdce člověka. Tento symbolický čin je přítomný také u proroka Jeremiáše, kde se JHWH sám dotýká prorokových rtů (Jer 1,9). Proroku Ezechielovi je na počátku jeho poslání řečeno, aby snědl svitek (Ez 3,1-3).

Hle, toto se dotklo tvých rtů, tvá vina je odňata a tvůj hřích je usmířen: Těmito slovy seraf interpretuje význam tohoto dotknutí se: *vina je odňata a hřích je usmířen*. To, co se děje při každé oběti za hřích, totiž odpuštění, a co velekněz dělá sám za sebe, za svůj dům a celý Izrael ve velkém Den smíření, aby dosáhl odpuštění (Lv 4,26.35; 16,17), je zde dosaženo tímto symbolickým činem.

Hebrejské slovo, které je přeloženo jako *vina*, vždy zahrnuje v sobě vědomí viny toho, kdo tento hřích spáchal. Je to hřích, který spočívá na člověku, tíží ho a brání mu, aby poznal Boha smlouvy. Hebrejské slovo, které je přeloženo jako *hřích*, ukazuje nedostatek, kterého se člověk dopustil ve vztahu k Bohu. Znamená také *přestoupení, nedbalost*.

Je usmířen (hebrejské sloveso doslova znamená *je přikryt*). Bůh přikrývá (odpouští) hřích z pouhé milosti. Věta *je usmířen* znamená, že prorok je uchráněn před jinak nevyhnutelnými důsledky svých slabostí a selhání. Izaiáš je vyňat z těch, kteří jsou hříšní (mezi tyto hříšné patří i Izrael), může mluvit v nebeském shromáždění a kráčet v poslání, které od Boha dostal.

3.2.3. Poslání (6,8-13)

6,8 *V tom jsem uslyšel hlas Panovníka: „Koho pošlu a kdo nám půjde?“ I řekl jsem: „Hle, zde jsem, pošli mě!“:* Prorocké povolání znamená být poslán (vyslán) jednat ve jménu Božím. Svým slovem musí prorok překlenout vzdálenost mezi Bohem a člověkem. Izaiáš se cítí schopný, protože ho Bůh takovým učinil a jeho slovo se stává účinným, protože je poslán. Pro zajímavost: V rozhovoru, který Izaiáš vede s JHWH, je řečeno pouze to, co je absolutně nezbytné, žádné slovo není navíc. Upovídánost je poslední věc, která je vhodná při rozhovoru mezi Bohem a člověkem.

Kdo nám půjde: Výraz *nám* je trochu problematický. Proč Bůh mluví v množném čísle? Někteří to vysvětlují tak, že JHWH je obklopený dvorem poradců, kterých se ptá a se kterými hovoří (srov. Gn 1,26; 3,22; 11,7). Možná, že *nám* je literární druh, který se týká královského dvoru (vládce se radí a rozhoduje se svými ministry) a který byl společný východním náboženstvím, především ugaritskému. Patristická a pozdější exegeze vnímala často v tomto množném čísle náznak Boží Trojice. NZ vztahuje *nám* na Ježíše a na Ducha svatého (Jan 12, 37-41; Sk 28,25).

Hle, zde jsem, pošli mě!: Izaiášova pohotovost by mohla udivovat, protože otázka JHWH zní velmi všeobecně a neobrací se přímo na proroka. Přesto Izaiáš odpovídá a v této své odpovědi, podobně jako Abrahám (Gn 12,4), ukazuje odhodlání splnit Boží poslání (výraz *hle, zde jsem* se vyskytuje např. v Gn 22,1.11; 27,1.18; 31,11; 46,2; Ex 3,4; 1Sam 3,4.6.8.16). Není nejistý jako Mojžíš (srov. Mojžíšovo hádání se s Bohem v Ex 4,1.10.13 a Boží odpovědi na tuto jeho neochotu a nedůvěru) nebo Jeremiáš (Jer 1,6; 20,9).

6,9-10 Tyto dva verše tvoří jeden z nejtěžších textů Bible, co se týká výkladu. Zdá se, že prorok je poslán k tomu, aby svým slovem ještě více zvětšil odstup, který je mezi JHWH a lidem, a prohloubil propast hříchu (srov. Iz 59,2). Jakoby Bůh sám měl zájem na tom, aby lid nic nepochopil a zůstal slepý, aby se neuzdravil a neobrátil se.

6,9 *Odpověděl: "Jdi a řekni tomuto lidu.":* Věta *jdi a řekni* se vyskytuje často tam, kde je někomu dán nějaký úkol (Ex 3,16; 7,15-16; 2 Sam 7,5; 1 Kron 17,4; srov. 2 Sam 18,21; 24,12; 1 Král

18,8.11.14; 2 Král 8,10; Iz 20,2; 38,5; Jer 2,2; 3,12). Otázka ve v. 8 *a kdo nám půjde již předznamenává toto poslání*. Výraz *tento lid* (Iz 6,10; 8,6.11.12; 9,15; 28,11.14; 29,13.14; srov. Mich 2,11; Ag 2,14; Zach 8,6; tento výraz se objevuje překvapivě často u Jeremiáše, kde má většinou, ale ne vždy, negativní zabarvení) ukazuje na odstup od JHWH, který se vyhýbá formulí smlouvy *můj lid* (Iz 1,3; 2,6; 3,12.15; 5,13.25; 10,2).

Poslouchejte a poslouchejte, nic nepochopíte, dívejte se, dívejte se, nic nepoznáte: Tato slova chtějí velmi pravděpodobně charakterizovat *tento lid* v tom smyslu, že mu chybí pohotovost a ochota k naslouchání. Izaiáš má poznat, že je poslán k lidu, který sice může vidět a slyšet, ale který přesto nechce naslouchat.

Jsou zde použita stejná slovesa *slyšet* a *vidět*, která popisují transcendentální zkušenost, kterou Izaiáš udělal s Bohem (vv. 1.5 a 3.4.8). Zdá se, že i lidu je nabídnuta stejná možnost. Důsledek slov *poslouchejte a poslouchejte*, podobně jako i *dívejte se, dívejte se*, by měl být pozitivní (srov. Iz 55,2-3: *Poslouchejte mě pozorně a jezte dobré (věci) ... poslouchejte a bude žít vaše duše*). Zde je však negativní, jak vyplývá ze slov: *nic nepochopíte a nic nepoznáte. Dívejte se, dívejte se* je výzvou vnímat do hloubky události, které lid prožil a jejichž smysl mu zůstal skrytý. Chybějící porozumění nevyplývá z toho, že by poselství bylo těžké na pochopení, ale ze zatvrzelého *srdce*, jak upřesňuje v. 10, který obsahuje přímý rozkaz daný prorokovi.

6,10 *Srdce tohoto lidu obal tukem, zacpi mu uši, zalep mu oči*: Tři rozkazovací způsoby – (*srdce*) *obal tukem, zacpi (uši) a zalep (oči)* – vyjadřují stejnou myšlenku, která je již jasně zřetelná v předcházejícím verši. Jde o příkaz učinit posluchače necitlivé na poselství, které prorok přináší, zabránit, aby nepochopili Boží jednání v dějinách. Jde o příkaz přimět lid k zatvrzelosti, aby se uzavřel Božímu zjevení. Dramatičnost je zdůrazněna výběrem podobných sloves, která jsou vhodná pro každý ze třech vyjmenovaných orgánů: *srdce*, sídlo inteligence a citu, je obtíženo tukem, takže není schopno vnímat; *ucho* je zatvrzeno a zacpáno, takže neslyší; *oko* je zalepeno a tím pádem oslepeno, takže nevidí.

Aby očima neviděl, ušima neslyšel, srdcem nepochopil, neobrátil se a nebyl uzdraven: Tento verš pokračuje spojkou *aby ne*, která vysvětluje účel a cíl pověření, které vede k zatvrzení. Jestliže selhává vnitřní schopnost rozumět, potom také vnější smysly ztrácí svou funkci. Závěr verše působivě zdůrazňuje tento negativní efekt a osvětluje tyto obrazy skrze dvě nové charakteristiky, skrze obrácení a skrze uzdravení. Z Božího pověření Izaiášovi a z Iz 8,11-13 lze uzavřít, že nemoc, kterou trpěl lid, spočívala v nepřiměřeném strachu z lidí a v nedostatku strachu z Boha a v tom, co z toho jednání vyplývalo (srov. také Iz 1,5-6). *Aby očima neviděl*, ukazuje na slepotu, která je trvalým stavem a která nebude odstraněna tím, že se objeví prorok, ale naopak ještě zesílí. Místo otevření srdce (ale srov. Žalm 13,6; 28,7; 33,21; 51,12), nasměrování očí a uší na Boha, zůstává tvrdost, slepota a hluchota (srov. Zach 7,11; Iz 32,3). Lid není schopen vnímat Boha a jeho slovo, a nakonec, což je nevyslovený důsledek tohoto verše, se bude trápit a zemře. Také na jiných místech Izaiáš kárá lid kvůli neposlušnosti a neochotě vnímat JHWH činy (Iz 5,12) a volá je k naslouchání Božích slov (Iz 1,10), přesto však nařká, že lid nechce naslouchat (Iz 28,12). Nevzdává se však naděje, že k tomu skutečně dojde (Iz 30,15). Zároveň je však chování Izraele takové, že se cesta spásy a záchrany stává stále více nereálnou možností. Izaiáš není pouze a jednoduše prorokem, který hlásá neštěstí, ale tím, který veřejně ohlásí, že Izrael je zralý pro soud.

Jak lze vysvětlit teologický problém, kdy prorok má svým kázáním způsobit, aby se lid ještě více zatvrdil a odmítl poselství spásy? Při hledání odpovědi se často zdůrazňovalo, že Izaiášovo slovo nebylo příčinou (ani částečnou) k zatvrzení, ale příležitostí, která měla zdůraznit, že srdce lidu je již zatvrzelé. Účel poslání byl pozitivní, protože ukázal na zatvrzelost, která byla doposud skryta v srdci člověka. To by odpovídalo biblickému myšlení, kde se vývoj událostí přičítá přímo Bohu (srov. např. Ex 4,21a 9,35 zdůrazňující, že je to sám Bůh, kdo zatvrdil srdce faraóna). Jiní se omezují na to, že předpokládají, že výzva k pokání bude odmítnuta. To je již předem oznámeno Izaiášovi a ten přijímá úkol mluvit, i když ví, že ho lidé neposlechnou.

Tím však není Izaiášův text dostatečně vysvětlen. Předkládaná vysvětlení vnímají rozkazovací způsoby (*srdce*) *obal tukem, zacpi (uši) a zalep (oči)* jako oznamovací a dostatečně neuvažují o tom, jaký je skutečný význam tohoto odmítnutí, protože se přehlíží důležitost a účinnost, kterou má Boží slovo pro spásu člověka. Je možné, že se zde nejedná o obsah Izaiášovy aktivity, ale o jeho výsledek. Jestliže někdo zatvrzuje své srdce, Bůh sám dokončí toto zatvrzení. Jestliže už má někdo srdce

zatrvelé, jeho situace se ještě zhorší. Bůh vede lid skrze Izaiášovo hlásání do zkázy, aby na něm ukázal svou moc, náklonnost a lásku.

6,11 *Tu jsem řekl: "Dlouho ještě, Panovníku?":* Tato Izaiášova otázka, která má objevuje v nářcích, především v době útlaku nepřátel (srov. tuto nebo podobnou otázku v Žalm 13,2; 74,10; 79,5; 80,5; 89,47; 90,13; 94,3; Hab 1,2), se vztahuje k délce zatvrzení srdce lidu, i když to přesně nevyplývá z otázky samé. V otázce je možné také vnímat Izaiášovu víru, že soud nad lidem není konečným cílem Božího jednání vůči Izraelskému národu.

On odpověděl: "Dokud nezpustnou města a nebudou bez obyvatel a domy bez lidí a role se nepromění v spoušť.": Není úplně jasné, jak lze rozumět této Boží odpovědi. Znamená zeslabení Izaiášovy víry, kterou vyznal otázkou *jak dlouho?* Říká, že se nemá očekávat nic jiného než úplné zničení? Jinými slovy, slovo *dokud* se soustředí na zánik Izraele nebo spíše mluví o době, kdy nastane soud a kdy se také začne uskutečňovat čas spásy? Pravděpodobně je třeba dát přednost druhé možnosti. V každém případě je tato Boží odpověď velmi tvrdá. Bůh se nenechá déle urážet a znesvěcovat. Trest dolehne jak na *města*, tak i na *domy a zemi*, a nebude z něho vyváznutí. Text neříká, jak to všechno Bůh způsobí, zdá vpádem nepřátel, anebo nějakou přírodní katastrofou (zemětřesení, sucho, hlad). Rozhodující je, že se to stane. Téma zpusťování měst a neobydlených domů se objevuje často také u proroka Jeremiáše (Jer 4,7; 26,9; 32,43; 33,10.12; 34,22; 44,22; srov. Iz 5,9). Někteří vnímají ve slovech *a role se nepromění v spoušť* obraz země, která je kompletně zbavena obyvatel (tento obraz se opírá o 2 Král 25,11.26. Srov. Lv 26,33; Iz 1,7; 7,16; 17,9; Jer 4,27; 6,8; 9,10; 12,10-11; 32,43; 34,22; Ez 6,14; 12,20; 33,28-29). I když zde všechno směřuje ke zkáze, nelze zapomenout, že poslední Boží slovo není o smrti, ale o životě (Dt 30,15.19; Jer 21,8; srov. Žalm 36,10; 71,20).

Zdá, že zde jsou (spolu s vv. 12-13) ohlášeny sociální důsledky zatvrzení, které se pro severní království plně uskutečnilo zničením Samařin v roce 722 př. Kr. a pro jižní království částečně ve čtyřech asyrských invazích, především v obléhání v roce 701 př. Kr. Tehdy však Jeruzalém, ačkoli byl obléhán asyrským králem Sancheribem (704-681 př. Kr.), nebyl dobyt, i když asyrské anály mluví o velkém poplatku, který musel král Chizkijáš [Ezechiáš] (716-687 př. Kr.) platit. Biblické texty poukazují na speciální Boží ochranu svatého města a přičítají konec obléhání Božímu zásahu (2 Král 19,35-36; Iz 37,35-36).

6,12-13 Tyto poslední dva verše působí jako druhotný dodatek.

6,12 *Hospodin odvede ty lidi daleko a v zemi bude mnoho míst zpustošeno:* To, že zde JHWH najednou mluví ve třetí osobě, ukazuje na dodatek v textu vzhledem k předchozím veršům. Autor zdůrazňuje, že všechno skončí katastrofou a to buď smrtí, nebo exilem velké části obyvatelstva (viz Iz 6,11). Místo, aby se obyvatelstvo rozrostlo, *v zemi bude mnoho míst zpustošeno*. Je možné, že text odkazuje na deportaci obyvatel Severního království v roce 721 př. Kr., kdy populace utrpěla velkou ztrátu a samotná země byla velmi zničená.

6,13 *Zůstane-li v ní jen desetina, i ta bude zajata a přijde vniveč jako posvátný strom, jako dub, po jehož skácení zbude jen pahýl.*

Překlad tohoto textově porušeného verše není snadný. Srov. české překlady BKr: *Dokudž ještě v ní nebude desateré zhouby, a teprv zkažena bude. Ale jakož ono jilmoví a jako doubí onoho náspu podporou jest...;* Hejčl: *Ale (zbude) v ní ještě desátý díl, ten se obrátí a bude na odív jak terebint nebo dub, který rozkládá své větve;* Heger: *Zbude-li v ní jenom desetina, zkažena budiž i ta, jako dub nebo jako terebint, jehož kmen jest zkácen;* Bogner: *I když v ní zbude jen desetina, znovu bude zničena jako terebint a jako dub, z nichž při kácení zůstane pařez.*

Představa zdecimování obyvatelstva se zdá být značně rozšířena (srov. Am 5,3; 6,9). *Desetina* je přirovnána k *pahýlu* velkého stromu, snad k dubu nebo terebintu, který byl skácen a z něhož začínají vyrůstat výhonky nebo větvičky. Ty jsou spásány ovceci nebo kozami a tak zničeny. Je možné, že tato *desetina* by mohla označovat judské království (srov. 2 Sam 19,44; 1 Král 11,31). V každém případě jsou tímto obrazem zdůrazněny hrozné následky soudu a ohlášena nová vlna zničení, která by velmi dobře odpovídala dvojí deportaci na začátku VI. stol. př. Kr. Toto zničení však nebude úplné, protože *zůstane pahýl*, tedy malý zbytek, který je nadějí do budoucnosti.

Tento pahýl bude símě svaté: Základní otázkou je, zda v této větě pokračuje téma zničení nebo se neočekávaně objevuje paprsek naděje tím, že je ohlášena spása tohoto zbytku. Rozhodující je, jaký má význam hebrejské slovo *maccevet* (*maccevah*), které lze přeložit jako *pahýl* (stromu), anebo (kultická) *stéla*. Jestli znamená *kamennou kultickou stélu*, pak je to opak biblického významu *zbytku*. V tom případě by zničení bylo úplné. To však text neříká. Zničení tedy nebude úplné. Zaznívá zde hlas naděje. *Pahýl* se přemění v *semeno* a tento zbytek, který přežije katastrofu, se stane *semenem* svatého lidu, který je zasvěcen JHWH. Celá kapitola o povolání Izaiáše se tímto otvírá naději.

4. Teologické poselství

V této kapitole se objevují tři důležitá teologická témata: (1) zkušenost s Bohem, který proměňuje člověka a uschopňuje ke službě; (2) zatvrzení lidu a (3) pahýl (zbytek), čili naděje.

4.1. Zkušenost s Bohem

Zkušenost s Bohem je zdůrazněna použitím *vidět*, *spatřit* (vv. 1.5), i když není úplně jasné místo, čas a povaha této zkušenosti (text odkazuje pouze na smrt krále Uzijáše a je dáván do souvislosti s kultem). Bůh je poznáván jako *svatý*, *král* a jako ten, který naplňuje celou zemi. Svatost vyjadřuje především živý vztah, soud a spásu.

Bůh, kterého již Izaiáš znal, se setkává s člověkem v dialogu a v lásce. Není to již pouze někdo, o kom se mluví, ale někdo, kdo sám mluví a s kým se mluví. Přichází, aby proroka proměnil, ale jen pod podmínkou, že bude stát v pravdě. Když Izaiáš vidí JHWH, poznává nejtajnější kouty svého ducha a odkrývá, že nejenom zhřešil, ale že je i hříšník. Poznání hříchu pramení ze setkání s Bohem, tedy z Boží iniciativy, která se zjevuje, jak chce a kdy chce. Jakkoliv se to může zdát paradoxní, zjevení hříchu je milost. Lze ho poznat jen tehdy, když je člověk konfrontován s přijetím, ve kterém Bůh tiše říká: jsi hříšník. Izaiáš přijímá tento soud tím, že se podřizuje Božímu vidění a chtění. To mění celou situaci a místo, aby byl prorok usmrcen, zakouší život. Přijímá vlastní chudobu a neschopnost a má podíl na Boží velikosti a všemohoucnosti tím, že chápe, že to není hřích, který brání spáse, ale neschopnost ho poznat. Tím se stává novým člověkem schopným nést autentické poselství.

4.2. Zatvrzení lidu

Zatvrzení lidu může být chápáno jako důsledek Božího nařízení. Bible často mluví o tom, že to Bůh způsobuje zatvrzení člověka (Sdc 9,23; 1 Sam 16,14; 18,10; 19,9; 1 Král 12,15; 22,19-22; Iz 19,14; 29,10). Novost Izaiášova pojetí je v tom, že slovo je účinné nejenom navenek, ale také v intimě lidského srdce, a jeho účinnost spočívá v odmítnutí JHWH slova, který volá ke spáse. První věc, kterou má Izaiáš udělat, je ohlásit zaslepení Izraele. Přitom to však není poslední slovo.

Slovo o zatvrzení stojí na počátku historie spásy, na konci které si člověk uvědomí svůj hřích, i když byl k tomuto kroku nějakým způsobem přinucen tragickými důsledky svého odmítnutí. Způsobit zatvrzení je pozitivní, protože spása je možná pouze tehdy, když člověk přijme JHWH slovo. Nyní ho však lid odmítá, a proto nezůstává než doufat, že bude přijato v budoucnosti, až lid prožije, co to znamená být vzdálen od Boha. Je třeba si sáhnout až na dno, aby lid pochopil, že pouze smrt může být přechodem do nového života. Zatvrzení paradoxně zjevuje Boží zájem o člověka: ve chvíli neštěstí poznává spravedlivý Boží soud. Nebylo by tedy lepší, aby Bůh mlčel? Tragická událost, kterou lid prožívá sám, vede k beznaději, ale jestliže je osvětlována Božím slovem, které ji dává smysl, je předávána skrze smrt zkušenost života.

4.3. Pahýl

Tento termín velmi dobře vysvětluje zachování života po a během devastace. *Pahýl* (*zbytek*) je označen jako *símě svaté* ne proto, že by jednoduše přežil, ale proto, že přijal JHWH slovo, které ohlašuje nový cyklus spásné historie. Tato skutečnost se u proroka Izaiáše rýsuje ve třech fázích.

(1) V některých textech *pahýl* (*zbytek*) označuje jednoduše přežití malého počtu lidí, kteří jsou neschopní odporovat nepřátelským silám, jak například naznačuje srovnání se Sodomou a Gomorou (Iz 1,9). (2) Jiné texty identifikují *pahýl* (*zbytek*) s novým Božím lidem, ke kterému se Bůh po trestu za nevěrnost sklání ve svém milosrdenství (Iz 4,3; 10,20). (3) V dalších textech se význam *pahýlu* (*zbytku*) dotýká návratu z exilu a zároveň návratu k JHWH skrze obrácení.

5. Otázky

1. Jak se člení kniha proroka Izaiáše? Popište kontext perikopy: Povolání proroka ke službě Iz 6,1-13.
2. Vysvětlete jednotlivé výrazy ve verši Iz 6,2 (Kdo jsou to serafové? Co je to eufemismus?).
3. Vysvětlete formulaci „svatý, svatý, svatý“ v Iz 6,3.
4. Jak se dá vysvětlit vyjádření v množném čísle „Kdo nám půjde?“ v Iz 6, 8?
5. Jak byste vysvětlili slova „aby očima neviděl, ušima neslyšel, srdcem nepochopil, neobrátil se a nebyl uzdraven“ v Iz 6,10?